

Ана СТОЛИЋ
Историјски институт
Београд

ЗАОСТАВШТИНА КРАЉИЦЕ ДРАГЕ ОБРЕНОВИЋ

Анстракт: Рад представља критичко издање документа под називом „Списак заоставштине краљице Драге која је била њена лична својина“. Реч је о попису имовине покојне краљице који се заједно с другим докумантима о краљичиној оставштини чува у Архиву Српске академије наука и уметности (АСАНУ, 13585/1–14) и Архиву Србије (АС, Председништво Министарског савета, к. 12). Настао је неколико месеци после убиства краља Александра Обреновића и краљице Драге у Мајском преврату 1903. године. Београдски адвокат Живојин Величковић, опуномоћеник краљичиних наследница, сестара Христине Петровић, Ђурђине и Војке Ане Луњевице, започео је процес утврђивања њене имовине у јулу 1903. године. Имовинска маса се састојала од једног непокретног добра, новчаних средстава, накита и јахте *Драга*. Део наслеђеног накита сестре су продале на аукцији у лондонском *Кристију* крајем новембра 1904. године. Јавност у Србији је о овоме била обавештена посредством кратких, штурних бележака у *Политици*, *Штампи* и *Правди*. Многи вредни предмети из ове и целокупне заоставштине Обреновића који представљају национално културно добро продати су, нажалост, и путем илегалних трансакција.

Кључне речи: династија Обреновић, краљица Драга Обреновић, заоставштина, материјално културно наслеђе, култура сећања.

Abstract: The paper presents a critical edition of the document titled “List of Inheritance Items of Queen Draga in her Personal Ownership”, which is, together with other documents in the Queen’s inheritance, kept in the Archive of the Serbian Academy of Sciences and Arts (SASA Archive 13585/1–14) and the Archive of Serbia (Presidency of the Ministerial Council, box 12). It was created several months after the murder of King Aleksandar Obrenović and Queen Draga in the May coup d’état in 1903. Belgrade lawyer Živojin Veličković, the proxy of Queen’s inheritors – sisters Hristina Petrović, Đurđina and Vojka-Ana Lunjevica, initiated the process of determining her property in July 1903. The inheritance estate consisted of a single immovable object, money, jewellery and yacht “Draga”. The sisters sold a part of the inherited jewellery at the Christie’s London auction in late November 1904. The public in Serbia was informed about it through short, succinct notes in *Politika*, *Štampa* and *Pravda*. Many valuable items from this and the entire inheritance of the Obrenovićs, which represent national cultural heritage, were sold, unfortunately, through illegal transactions as well.

Keywords: Obrenović Dynasty, Queen Draga Obrenović, inheritance, material cultural heritage, culture of remembrance.

* ana.stolic13@gmail.com

У Мајском преврату 28. маја 1903. године¹ који су организовале групе политичара и официра, убијени су краљ Александар Обреновић² и краљица Драга³. Осим њих, убијенису председник владе генерал Димитрије Цинцармарковић,⁴ министар војни генерал Милован Павловић⁵ и ађутант краља Александра, генерал Лаза Петровић.⁶ Према плану завереника погубљени су и Никола и Никодије Луњевица, браћа краљице Драге Обреновић.⁷ Убиство краљевског пара у београдском Конаку означило је нестанак династије Обреновић са историјске позорнице и повратак династије Карађорђевић на српски престо. О бројним политичким, дипломатским и друштвеним аспектима и последицама овог чина и смене на престолу у Краљевини Србији постоји обимна историографска литература. Посматрано шире, у интерпретацијама и анализама епохе владавине Обреновића, која је трајала седамдесет и две године (1815–1842; 1858–1903), уочљива су различита тумачења историјске улоге појединих владара из ове династије, њихових доприноса, успеха или грешака у управљању земљом. Ово се посебно односи на последња два представника династије: кнеза/краља Милана⁸ и краља Александра Обреновића. На другој страни, истраживања историје визуелне и репрезентативне културе у Кнежевини/Краљевини Србији указала су током последњих деценија на нове чиниоце у тумачењу политике, идеологије и владарске пропаганде Обреновића. Реч је о радовима посвећеним анализи дворских комплекса у којима су Обреновићи живели и из њих управљали земљом, као и њиховом споменичком и уметничком наслеђу.⁹ Посебно су важна истраживања о

¹ Датуми су по старом календару.

² Александар I Обреновић V (1876–1903), краљ Србије (1893–1903), син краља Милана и краљице Наталије.

³ Драга Обреновић (1866–1903), краљица Србије (1900–1903), рођена Луњевица, удовица инжењера Светозара Машина, дворска дама краљице Наталије.

⁴ Димитрије Цинцармарковић (Шабац, 1849 – Београд, 1903), генерал, командант Активне војске, начелник Главног генералштаба, професор, политичар.

⁵ Милован Павловић (Војковци, 1842 – Београд, 1903), генерал, управник Војне академије и министар војни.

⁶ Лазар Петровић (Башино Село, 1855 – Београд, 1903), генерал, окружни начелник у Неготину, први ађутант краља Александра, убијен у Мајском преврату.

⁷ Никола Луњевица (1876–1903), артиљеријски поручник, брат краљице Драге; Никодије Луњевица (1881–1903), коњички поручник, брат краљице Драге.

⁸ Милан Обреновић (Марашешти, Румунија, 1854 – Беч, 1901), кнез и краљ Србије.

⁹ Нпр. К. Митровић, *Топчидер – двор кнеза Милоша Обреновића*, Београд 2008; И. Борозан, *Репрезентативна култура и политичка пропаганда – споменик кнезу Милошу у Неготину*, Београд 2006; исти, *Споменик у храму – Методија краља Милана Обреновића*, Београд 2014; М. Тимотијевић, *Таковски устанак – српске Цвети – о јавном*

материјалном културном наслеђу похрањеном у збиркама музеја у земљи и иностранству. У њима се чувају предмети за јавну и приватну намену представника и представница династије који припадају категорији артефаката са идентитетским националним културним обележјима.¹⁰ Збирке су често некомплетне, насумичне и у потпуности одражавају историјске околности у којима су Обреновићи нестали са историјске сцене.

Непосредно после преврата 1903. године његови кључни актери су, да би што успешније извели, али и представили јавности смену на престолу, покренули механизме који су у том тренутку и у будућности имали вишеструке последице. Припреме политичког терена за нову династију и јавности за новонастало стање биле су замашан посао за инспираторе, извођаче преврата и политичаре-учеснике у будућој власти. Ови последњи су посебну пажњу усмерили на убрзано уклањање фактографских доказа њиховог деловања и сарадње с владарима из свргнуте династије. На удару се нашла дворска архива и хартије краљева Милана и Александра Обреновића.¹¹ Упоредо се одвијао процес обезвређивања владарских способности последњег Обреновића, па самим тим и целе династије. Започет је објављивањем налаза на брзину обављене обдукције тела краља и краљице, који је требало да представи јавном мњењу потпуну неспособност владара да управља земљом и краљичину да испуни своју материнску дужност.¹² Уследило је затирање трагова и рушење вишедеценијског мита о Обреновићима у јавном дискурсу.¹³ Сви ови кораци одразили су се и на начин управљања

заједничком сећању и заборављању у симболичној политици званичне репрезентативне културе, Београд 2012.

¹⁰ Ђ. Митровић, *О заоставитини династије Обреновић*, Династија Обреновић: из заоставштине, Каталог изложбе, Београд, 1996; *Карађорђевићи и Обреновићи у збиркама Историјског музеја Србије*, Каталог збирке, аутори текста и поставке Слађана Бојковић и Изабела Мартинов Томовић, Београд 2013. Посебно је значајан пројекат Музеја рудничко-таковског краја *Обреновићи у музејским и другим збиркама Србије и Европе*, I–VI, 2013–2018.

¹¹ Архива је прошла троструку тријажу: завереника у ноћи Мајског преврата, радикалског вођства и трочлане комисије састављене од представника три политичке странке која је, према постигнутом договору, уклонила компромитујуће документе. Тек након тога, грађа је предата Државној архиви. В. Јовановић, *Избрисана сећања. Уништавање и ретуширање слике о несталој династији Обреновића*, Годишњак за друштвену историју XIV, 1–3 (2007) 43.

¹² А. Столић, *Краљица Драга Обреновић*, Београд 2019, 242; В. Јовановић, *нав. дело*, 37.

¹³ Рушење Конака 1904. године, уништавање свих продуката владарске пропаганде Обреновића (визуелне представе, промена датума државних празника, измена филателистичких серија с ликом краља Александра, ливење нове серије државне монете, нова химна). В. Јовановић, *нав. дело*, 42–44.

заоставштином краљице Драге Обреновић, на продају предмета на легалним аукцијама у иностранству, али и на илегалне путеве којима су они доспевали у руке појединих приватних колекционара у земљи и иностранству. Судбина заоставштине краљице Драге је важна зато што употпуњује сазнања о владарском пару, али и због стицања ширег увида у културне и друштвене обрасце тога времена.

Краљица Драга Обреновић у колективном сећању упамћена као Драга Машин према презимену свог првог мужа, представља једну од најконтроверзнијих личности новије српске историје. Рођена је у Горњем Милановцу у породици Панте и Анђе Луњевице. Њен деда по оцу био је Никола Милићевић Луњевица,¹⁴ трговац који је обилато помагао устанике у Првом и Другом српском устанку. Милићевићи су били у сродству с кнегињом Љубицом Обреновић.¹⁵ Отац краљице Драге био је високо позициониран чиновник: двапут је заузимао положај окружног начелника у Шапцу а неко време био је и управник вароши Београда. По његовом пензионисању породица се преселила у Београд. Драга је тада већ у престоници похађала приватни Виши женски завод Александрине Церман. Убрзо се удала за инжењера Светозара Машина.¹⁶ После три године Машин је умро. Драга је као двадесетогодишња удовица почела да се бави превођењем романа, новела и позоришних комада. Укључила се у рад Женског друштва у Београду и постала је сарадница часописа *Домаћица*, јединог гласила жена у Србији до почетка Првог светског рата. После протеривања краљице Наталије Обреновић¹⁷ из Београда у мају 1891. године, Драга је постала њена дворска дама у изгнанству. Пратила је бившу владарку на путовањима и до 1897. године била је њена дружбеница у Бијарицу, монденском летовалишту у коме је краљица одлучила да живи. Драгина љубавна веза с краљем Александром, започета 1895. године, наставила се по њеном одласку од краљице Наталије и повратку у Београд. Имала је статус љубавнице младог владара све до јула 1900. године када је краљ Александар објавио веридбу с њом. Убрзо после венчања владарског пара јавност је обавештена о краљичиној трудноћи. Када је после девет месеци порођај изостао, почело

¹⁴ Никола Милићевић Луњевица (Луњевица, 1776 – Луњевица, 1842), трговац, побратим кнеза Милоша, девер на кнежевом венчању с Љубицом Вукомановић, деда краљице Драге.

¹⁵ Љубица Обреновић (Срезојевици, 1785 – Нови Сад, 1843), кнегиња, супруга кнеза Милоша Обреновића с којим је имала синове Милана и Михаила и кћери Петрију и Савку.

¹⁶ Светозар Машин (Београд, 1851 – Петровац на Млави, 1886), рударски инжењер, син др Јована Машина и први супруг Драге Луњевице, касније краљице Драге Обреновић.

¹⁷ Наталија Обреновић (Фиренца, 1859 – Сен Дени, 1841), кнегиња и краљица Србије, мајка краља Александра Обреновића.

је да се одмотава клупко завере. На бројне сумње, сплетке, нападе на будућу краљицу у тренутку када је краљ Александар објавио одлуку да се ожени Драгом, надовезао се скандал с лажном краљичином трудноћом. Из иностранства су вешто пласиране гласине о могућем именовану краљичиног брата Никодија Луњевице за наследника престола. Цивилно вођство завере, које је имало јасне планове о судбини последњег Обреновића и довођењу краља Петра Карађорђевића на престо, искористило је незадовољство официра Београдског гарнизона да убрза преврат. Суровост завереника према владарском пару у београдском Конаку привукла је велику пажњу међународне јавности.

Непосредно после убиства краљевског пара извршена је преметачина и пљачка у стану Христине Петровић,¹⁸ краљичине старије сестре.¹⁹ Она, Ђурђина и Војка Ана Луњевица стављене су у кућни притвор и повремено их је обилазио потпоручник Војислав Танкосић,²⁰ један од главних завереника. После преврата нова влада је само на први поглед деловала неодлучно у вези са судбином преживелих чланова породице. Власти су из непознатих разлога одустале од одлуке да се краљичине сестре одмах, под војном пратњом, испрате у Земун. Христина Петровић је затражила помоћ страних посланстава у Београду, али је грешком њена порука посланику Немачке завршила код Николаја Чарикова, руског посланика. Она је одбила његов захтев да сестре следе упутства нове владе.²¹ После интервенције западних сила Христина с децом, Ђурђина и Војка Ана су напустили Београд 19. јуна 1903. године. Кратко су се задржали у Будимпешти настојећи да у престоници Угарске организују јавно предавање о Обреновићима.²² Неко време су боравили у Минхену а потом се трајно настанили у Швајцарској. Живеле су у пансионима у Цириху, Лозани и Женеви. Нису се удавале а ни деца Христине Петровић нису заснивала своје породице. Христина је повремено писала текстове за локалне новине. У енглеском часопису *Фортнајтли ривју* (*Fortnightly*

¹⁸ Христина Петровић, рођена Луњевица, била је удата за Петра Петровића, управника Кредитног завода у Београду. Имали су троје деце: Ђорђа, Младена и Јелену.

¹⁹ Приликом пљачке однето је око 4.000 динара у сребру а полицијска истрага изведена напола у тајности завршила се без резултата. В. Јовановић, *нав. дело*, 37.

²⁰ Војислав Танкосић (Руклада, 1880 – Трстеник, 1915), мајор, четнички војвода, један од оснивача Црне руке, командовао водом који је стрељао браћу краљице Драге.

²¹ А. Столић, *нав. дело*, 28.

²² Конзул Србије Михајло Барловац је известио да је реч о плаћеном наступу, али је изразио сумњу да је било која од сестара способна да говори на неком страном језику. А. Раденић, *Документи о спољној политици Краљевине Србије 1903-1914*, књ. 2, св. 1, Београд 1991, док. бр. 98.

Review) објавила је, уз помоћ Чедомиља Мијатовића,²³ исповест *Истина о животу краљице Драге* у децембру 1906. године.²⁴ И поред продаје краљичине имовине сестре Луњевица су стално биле у новчаном шкрипцу. Војка Ана се обратила краљици Наталији 1928. године с молбом да им позајми 20.000 франака, које би вратили после продаје имовине у Београду.²⁵

Више од потребе да свету представе размере своје породичне трагедије, био им је неопходан новац. По доласку у Минхен наложиле су београдском адвокату Живојину Величковићу да код српске владе издејствује попис имовине покојне краљице и да се она стави под судски надзор. У списку који је Величковић доставио председнику владе Јовану Авакумовићу²⁶ крајем јула 1903. године пописани су предметикраљичине заоставштине.²⁷ Оставински поступак је текао веома споро, па су наследнице биле приморане да прихвате наследство без потпуног пописа имовине. Комисија за инвентарисање круних и краљевских добара доставила је штедне књижице покојне краљице тек у октобру 1903. године.²⁸ Према пресуди суда, три наследнице, Христина Петровић, Ђурђина Ђина и Војка Ана Луњевица наследиле су имовину у вредности од 579.610 динара. Због тешких животних прилика биле су приморане да се упусте у продају делова заоставштине покојне краљице.

Потпоручник Ђорђе Петровић, сестрић краљице Драге, стигао је у Лондон 8. септембра 1904. године на дан крунисања краља Петра I Карађорђевића и почео је да се распитује код јувелира о условима продаје драгоцености из заоставштине своје тетке.²⁹ Одсео је код Чедомиља Мијатовића, који му је пружио драгоцену помоћ приликом сналажењау британској престоници. Покушај да буде примљен код краља Едварда VII и да представи тежак положај у коме се нашла његова породица после

²³ Чедомиљ Мијатовић (Београд, 1842 – Лондон, 1932), професор политичке економије на Великој школи, политичар, књижевник, дипломата, посланик Србије у Лондону.

²⁴ С. Марковић, *Гроф Чедомиљ Мијатовић: Викторијанац међу Србима*, Београд 2006, 272–273; А. Столић, *нав. дело*, 29.

²⁵ А. Столић, *нав. дело*, 29.

²⁶ Јован Авакумовић (Београд, 1841 – Рогашка слатина, 1928), правник, политичар.

²⁷ Списак заоставштине пок. краљице Драге, АСАНУ, 13.585/1; уп. АСАНУ, 13.585/6; АС, ПМС, к. 12.

²⁸ АС, МИД, ПО, 1903, А16, Д1, Ф1, Живојин Величковић – Љубомиру Каљевићу 10. август 1903; Списак заоставштине пок. краљице Драге, АСАНУ, 13.585; А. Столић, *нав. дело*, 29

²⁹ Д. Вукелић, *Отуђено наслеђе: аукцијска продаја драгоцености краљице Драге у Кристију 1904. године*, Обреновићи у музејским и другим збиркама Србије и Европе, 5, ур. А. Марушић, Музеј рудничко-таковског краја, Горњи Милановац 2017, 349.

убиства владарског пара у Београду, није успео.³⁰ Крајем новембра 1904. године отворена је прва аукцијска продаја једног дела заоставштине краљице Драге у аукцијској кући *Кристи* (*Christie's*). У каталогу су се нашли накит, одликовања и одећа, пре свега венчаница и „владарска (властеоска) одежа“.³¹ Продаја је привукла велику пажњу аристократских кругова из Енглеске и Европе. На Мијатовића, који је присуствовао аукцији, најтежи утисак је оставило оглашавање продаје краљичиног свадбеног брилијантског венца, јер је овакав начин отуђивања имовине једне краљице сматрао срамотом за Србију.³²

„Списак заоставштине краљице Драге која је била њена лична својина“ садржи педесет предмета и налази се у документу под називом „Заоставштина краљице Драге“ у Архиву САНУ (13585/1–14) и у Архиву Србије (Фонд Председништво министарског савета, к. 12). Допуњен је накнадно с још девет предмета који нису првобитно били део наследне масе. То су: три брилијантска одликовања, две златне табакере с рубином, будоарски мобилијар поручен код „Жансена“ у Паризу,³³ клавир који је добила од овог француског фабриканта на поклон, неколико жутих чешљића од шилкрота с брилијантима и рубином, „Српски салон“ поклон грађана Пирота, велика сребрна ваза с ликом краљичиног оца, поклон грађана Шапца.³⁴ Осим тога, сестре су посредством адвоката Величковића тражиле да им се достави венчана хаљина покојне краљице.³⁵ Захтевале су и краљичину „владарску одежду“ која је израђена по нацртима Владислава Тителбаха³⁶ а по угледу на одећу српских племкиња из 14. века. Краљица је овај костим носила у свечаним приликама.³⁷ Састојао

³⁰ Исто.

³¹ *О продаји личних ствари краљице Драге у Лондону*, Правда, бр. 87 (26. новембар 1904) 3; *Накит краљице Драге*, Правда, бр. 92 (1. децембар 1904) 3; Д. Вукелић, *нав. дело*, 350.

³² С. Марковић, *Гроф Чедомил Мијатовић*, 255; Д. Вукелић, *нав. дело*, 352.

³³ Жан Жансен, француски фабрикат, овластио је београдског адвоката Војислава Павлићевића да га заступа у питању дуга покојне краљице од 9.166,50 франака у злату за испоручени намештај. Дуг би се наплатио од њене наследне масе с каматом од 6%. Жансен се са истим захтевом обратио и повериоцима наследне масе краља Александра. Заоставштина краљице Драге, АСАНУ 13585/14.

³⁴ Д. Вукелић, *Отуђено наслеђе: аукцијска продаја драгоцености краљице Драге у Кристију 1904. године*, 347.

³⁵ Венчаница је понуђена на аукцији у *Кристију*, процењена вредност била је 100 фунти стерлинга, а пошто је понуђена цена од 30 фунти била далеко испод истакнуте, повучена је с лицитације. Д. Вукелић, *нав. дело*, 364.

³⁶ Владислав Тителбах (Ленешнице, Чешка, 1847 – Београд, 1925), илустратор, уметник, сакупљао и презентовао етнографски материјал.

³⁷ Д. Вукелић, *нав. дело*, 365, 366.

се од свилене хаљине и пурпурног огртача. Посредници су тражили да се сестрама достави „једна сукња и стихар са орловима отворено вишњење боје“ који су се налазили на списку Инвентара Старог двора.³⁸

Већину свог иметка краљица Драга је стекла у периоду од 1897. до 1903. године, дакле од тренутка када се одвојила од краљице Наталије, вратила у Београд и ступила с краљем Александром у „отворену“ љубавну везу. Осим куће и новца који је уштедела, краљица Драга је поседовала и колекцију вредног накита. Највреднији примерци накита били су поклон краља Александра. Неки комади накита из ове колекције потичу из времена док је Драга била удовица и дворска дама краљице Наталије. Међутим, неколико скупоцених комада даровали су краљици поводом венчања представници појединих градова у Србији. Они би зато требало да представљају део националне културне баштине.

„Списак Заоставштине покојне краљице Драге која је била њена лична својина“ откуцан је на писаћој машини, ћирилицом. Приређивачке интервенције биле су незнатне, осим објашњења о појединим ставкама са списка или о значењу појединих термина.

³⁸ Заведени су под редним бројем VII – собица испред билијарске собе у великом орману. Заоставштина краљице Драге, АСАНУ 13585/13. Владарска одежда је продата на аукцији у Кристију за 270 фунти. Д. Вукелић, *нав. дело*, 367.

СПИСАК

Заоставштине, пок. Краљице Драге која је била и њена лична својина.

Кућа њена у Крунској улици бр. 16.³⁹

100.000 динара 4% ренте које је папире купио Београдски кредитни завод 1898. год.[ине] за рачун пок.[ојне] краљице и који су се налазили код ње приликом погибије њене и краљеве.

Тако исто и признаница истог Завода на 65.000 динара у златуна име Драге Машин са интересом од 1898. год.[ине] који није дизат.

Две уложне књижице о депонованим сумама на име Драге Обреновић: код Лендер банке у Бечу на 30.000 форината и код Унион банке на 24.000 круна са интересом по обема сумама од год.[ине] 1901.

Накит покојне краљице Драге

Велика брилијантска дијадема венчана, са два веома крупна брилијанта напред и другим ситним и крупним, купљена у Бечу код Кехерта јувелира.⁴⁰

Ривијера⁴¹ велика венчана, у виду дивљих ружица са крупним брилијантима.

Скупоцена брзлетна са веома крупним смарагдом „кабош“⁴² и крупна два друга брилијанта са још два ситна смарагда „кабош“. Веома пупчаста и два ситна брилијанта. То је свадбени поклон краљици од руског цара Николе.⁴³

³⁹ Кућу на углу Крунске и Ресавске улице купио је за Драгу краљ Александар Обреновић 1898. године. Тапија је гласила на име Драге Машин. После њене удаје за краља, кућу је водила Христина Петровић, која се у њу преселила с породицом. У кући су живели и Никодије, Никола, Ђурђина и Војка Ана Луњевица. У октобру 1903. године Христина Петровић је издала кућу „Безименом друштву за електрично осветљење“, а кирија је посредством адвоката Величковића достављана наследницама. *Заоставитина краљице Драге*, АСАНУ 13585/4.

⁴⁰ Поклон од краља Александра на дан венчања. Кехерт (А. Е. Köchert) је био царски и краљевски јувелир. Дијадема је плаћена 150.000 динара. На аукцији у *Кристију* изазвала је највећу пажњу потенцијалних купаца. Опширније: Д. Вукелић, *нав. дело*, 355.

⁴¹ Ривијера (енг. Riviera Collier), врста огрлице која се обично носи уз вечерњу хаљину.

⁴² Кабош (фр. Caboshon), драгуљ који је обликован и полиран за разлику од фасета.

⁴³ Овај свадбени дар руског цара, којим је материјализовано политичко „кумство“ Николаја II Романова, продат је на аукцији у *Кристију* за 470 фунти. Д. Вукелић, *нав. дело*, 355.

Лепа брилијантска Ривијера, свадбени поклон краљичин од вароши Паланке и среза Јасеничког.

Три реда веома крупног бисера са брилијантском шналом, купљен 1900. год. у Бечу код Кехерта. То је краљев поклон краљици о дану њихове славе у истој години.⁴⁴

Бисер, опет три реда са брилијантском шналом. То је био поклон свадбени покојној краљици од вароши Крагујевца, на коме је као на ланцу било срце са једним брилијантом и у њему покојног краља лик.

Шест реди ситнијег бисера са брилијантском шналом, затим веома крупан бисер и око њега више брилијаната.

Једна мала Ривијера, ланац накићен брилијантима и бисером, који је висио. (Ову је ривијеру имала покојна краљица пре удаје.)⁴⁵

Једна огрлица од корала, са три „барета“ (шпангла) у сваком „барету“ по осам лепих брилијаната, купљено у год.[ини] 1902. код Кехерта и минђуше уз ту огрлицу.

Један златан ланац, са смарагдом и кристалом, опет купљено код *Кехерта* 1900. год.[ине] у Бечу.

БРОШЕВИ

Један велики бисер, брилијантима искићен.

Једна лапта у брилијантима.

Једна тица на полуокруглој грани у брилијантима.

Колибриу смарагду и брилијантима.

Брош, Еделвајс⁴⁶, цвеће представља, у среди крупан „Тиркиз“ и брилијанти лишће, а на том цвету висио је сат, који је био с друге стране и један веома крупан „Тифкис“ и около ситни брилијанти, купљен у Италији.

Брош необичне форме, од 4 ступчића, два попречна и два уставна, од брилијаната доста крупних и на оним попречним висио је један крупан рубин.

Једна велика звезда у лепим брилијантима.

Брош с ликом пок.[ојног] краља са брилијантима окићен.

Један златан паун са сафиром, реп од пауна са механизмом на коме се окретао.

Један лабуд од бисера и брилијаната.

Један брош, лик анђела са крилима у брилијантима.

⁴⁴ На Св. Николу 1900. године.

⁴⁵ Ову огрлицу је краљица Драга имала у време док је била дворска дама краљице Наталије. Препознатљива је на фотографији А. Гескена из 1895. године. Д. Вукелић, *нав. дело*, 347.

⁴⁶ Еделвајс (нем. Edelweiss) цвет који расте у Алпима, симбол посвећености и љубави.

МИЊУШЕ

Велике брилијантске мињуше са по једним великим „солитером“ и малим при закопчавању на врху.

Од веома крупног корала, опточене брилијантима. Гарнитура од огрлице коралне.

Мињуше са по једним доста крупним бисером опточен[им] са средњим брилијантом.

Мињуше од сафир кабошона, опточене брилијантима. То је поклон баронице Дуке.⁴⁷

Мињуше од рубина окићене брилијантима купљене код Кехерта.

Мињуше од тиркиза опточене брилијантима купљене код Кехерта.

Мињуше велике златне, са крупним бисером и дијамантом од костима Српског.⁴⁸

ГРИВНЕ

Једна са великим брилијантом „солитер“ окићен ситним брилијантима.⁴⁹

Са великим „солитером“ (брилијант).

Једна са рубином и брилијантима доста крупним.

Једна, као две рунсице, у среди сафир кабошон и околу опточен са лепим брилијантима, на ланчићу виси сафир у виду мале крушчице, опет поклон од баронице Дуке.

Једна у виду широке пантлике, у брилијантима сва.

Једна као ланац, са брилијантима крупним и бисером крупним, редом: брилијант, па бисер.

Један ланац, бразлетна, па на њему пуно „ангхезли“ међу којима има и корњача мала од тиркиза, а очи од рубина, тако исто корњачица, још једна, била је за резерву међу брошеве.

Једна, у виду пантлике пошироке, оплетена од злата са сатом.

Једна златна, старинска, са ликом Кнеза Милоша у боји (емајлирана).

Једна, ланчић златни, са фантазији камењем.⁵⁰

⁴⁷ Сафир кабошон – врста драгог камена плаве боје. Бароница Дука, пријатељица краљице Наталије, веома је ценила Драгу Машин у време док је била дворска дама у Бијарицу.

⁴⁸ Реч је о накиту који је био део целине владарске (властеоске) одежде.

⁴⁹ Солитер (фр. Solitaire) – кружно сечени брилијант.

⁵⁰ Врста полудрагог камења.

ПРСТЕЊЕ

Прстен, један солитер, окићен попреко са ситним брилијантом.

Један велики у крупним брилијантима „Маркиз“ форма.⁵¹

Један са једним крупним бисером у среди и два велика брилијанта са једне и друге стране уздуж.

Један са великим жутим брилијантом и ситнима окићен.

Два од сафира и брилијантима окићена.

Један са два срца, од тиркиза окићен брилијантима.

Једна дијадема од Српског костима, златна са брилијантима, рубином, бисером и тиркизом окићена.⁵²

ДРУГА ПОКРЕТНОСТ

Лађица ЈАХТА „Драга“, свадбени поклон краљу и краљици од Општине Београдске.⁵³

⁵¹ Маркиз форма – начин обраде брилијаната.

⁵² Продата као део целине владарског костима на аукцији у *Кристију*. Д. Вукелић, *нав. дело*, 367.

⁵³ Реч је о јахти којом је владарски пар најчешће путовао до виле Обреновића у Смедереву. Потраживали су је и опуномоћеници краљице Наталије и сестара краљице Драге. Заступник наследница покојне краљице је сачинио и уговор којим се она даје у закуп. Коначно, припала је краљици Наталији која ју је вратила граду Београду, уз услов да се наследницама краљице Драге исплати 20.000 динара (половина вредности) по њеној продаји. Продаја је ишла споро, откупио ју је индустријалац Антун Блажек, а потом је 1905. године променила власника који ју је превезао у Беч. Заоставштина краљице Драге, АСАНУ 13585/12; Д. Вукелић, *нав. дело*, 348.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ – LIST OF REFERENCES

Архиви – Archives

Архив Српске академије наука и уметности (АСАНУ) [Arhiv Srpske akademije nauka i umetnosti (ASANU)]

- Заоставштина краљице Драге, 13585/1-14. [Zaostavština kraljice Drage, 13585/1-14]

Извори – Primary Sources

О продаји личних ствари краљице Драге у Лондону, Правда, бр. 87 (26. новембар 1904) 3. [*O prodaji ličnih stvari kraljice Drage u Londonu*, Pravda, br. 87 (26. novembar 1904) 3]

Накит краљице Драге, Правда, бр. 92 (1. децембар 1904) 3. [*Nakit kraljice Drage*, Pravda, br. 92 (1. decembar 1904) 3]

Литература – Secondary Works

Борозан И., *Репрезентативна култура и политичка пропаганда – споменик кнезу Милошу у Неготину*, Филозофски факултет, Београд 2006. [Borozan I., *Reprezentativna kultura i politička propaganda – spomenik knezu Milošu u Negotinu*, Filozofski fakultet, Beograd 2006]

Борозан И., *Споменик у храму – Меморија краља Милана Обреновића*, Филозофски факултет, Београд 2014. [Borozan I., *Spomenik u hramu – Memoria kralja Milana Obrenovića*, Filozofski fakultet, Beograd 2014]

Вукелић Д., *Отуђено наслеђе: аукцијска продаја драгоцености краљице Драге у Кристију 1904. године*, Обреновићи у музејским и другим збиркама Србије и Европе, 5, ур. А. Марушић, Музеј рудничко-таковског краја, Горњи Милановац 2017, 343–373. [Vukelić D., *Otuđeno nasleđe: aukcijska prodaja dragocenosti kraljice Drage Obrenović u Kristiju 1904. godine*, Obrenovići u muzejskim i drugim zbirkama Srbije i Evrope, 5, ur. Aleksandar Marušić, Muzej rudničko-takovskog kraja, Gornji Milanovac 2017, 343–373]

Јовановић В., *Избрисана сећања. Уништавање и ретуширање слике о несталој династији Обреновић*, Годишњак за друштвену историју XIV, 1–3 (2007) 37–52. [Jovanović V., *Izbrisana sećanja. Uništavanje i retuširanje slike o nestaloj dinastiji Obrenović*, Godišnjak za društvenu istoriju XIV, 1–3, 2007, 37–52]

Крађорђевићи и Обреновићи у збиркама Историјског музеја Србије, Каталог збирке, аутори текста и поставке Слађана Бојковић и Изабела Мартинов Томовић, Историјски музеј Србије, Београд 2013. [*Krađorđevići i Obrenovići u zbirkama Istorijskog muzeja Srbije*, Katalog zbirke, autori teksta i postavke Slađana Bojković i Izabela Martinov Tomović, Istorijски музеј Србије, Beograd 2013]

Марковић С., *Гроф Чедомил Мјатовић: Викторијанац међу Србима*, Досије, Београд 2006. [Marković S., *Grof Čedomil Mijatović: Viktorijanaц међу Србима*, Dosije, Beograd 2006]

Митровић Ђ., *О заоставштини династије Обреновић*, Династија Обреновић: из заоставштине, Каталог изложбе, Историјски музеј Србије, Београд 1996. [Mitrović Đ., *O zaostavštini dinastije Obrenović*, Dinastija Obrenović: iz zaostavštine, Katalog izložbe, Istorijски музеј Србије, Beograd 1996]

Митровић К., *Топчидер – двор кнеза Милоша Обреновића*, Историјски музеј Србије, Београд 2008. [Mitrović K., *Topčider – dvor kneza Miloša Obrenovića*, Istorijски музеј Србије, Beograd 2008]

Обреновићи у музејским и другим збиркама Србије и Европе, I–VI, ур. А. Марушић и А. Ранковић, Музеј рудничко-таковског краја, Горњи Милановац 2013–2018. [*Obrenovići u muzejskim i drugim zbirkama Srbije i Evrope*, I–VI, ur. A. Marušić i A. Ranković, Muzej rudničko-takovskog kraja, Gornji Milanovac 2013–2018]

Раденић А., *Документи о спољној политици Краљевине србије 1903–1914*, књ. 2, св. 1, Српска академија наука и уметности, Београд 1991. [Radenić A., *Dokumenti o spoljnoj politici Srbije 1903–1914*, књ. 2, св. 1, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd 1991]

Столић А., *„Краљица Драга Обреновић*, Еволута, Београд 2019. [Stolić A., *Kraljica Draga Obrenović*, Evoluta, Beograd 2019]

Тимотијевић М., *Таковски устанак – српске Цвети – о јавном заједничком сећању и заборављању у симболичној политици званичне репрезентативне културе*, Историјски музеј Србије, Филозофски факултет, Београд 2012. [Timotijević M., *Takovski ustanak – srpske Sveti – o javnom zajedničkom sećanju i zaboravljanju u simboličnoj politici zvanične reprezentativne kulture*, Istorijski muzej Srbije, Filozofski fakultet, Beograd 2012]

Ana STOLIĆ

INHERITANCE OF QUEEN DRAGA OBRENOVIĆ

Summary

The paper presents a critical edition of the document titled “List of Inheritance Items of Queen Draga in her Personal Ownership”, which, together with other documents concerning the Queen’s inheritance, is kept in the Archive of the Serbian Academy of Sciences and Arts titled the “Inheritance of Queen Draga” (SASA Archive, 13585/1–14) and the Archive of Serbia (Presidency of the Ministerial Council, box 12). Several months after the murder of King Aleksandar Obrenović and Queen Draga in the May coup d’état of 28 May 1903, lawyer Živojin Veličković, the proxy of Queen’s inheritors, sisters Hristina Petrović, Đurđina and Vojka-Ana Lunjevica, initiated the process of determining her property in July 1903. The inheritance estate consisted of a single immovable object, money in savings deposits, jewellery and yacht “Draga”. The sisters offered a part of the inherited jewellery at the Christie’s London auction in late November 1904. Several precious pieces of jewellery were sold – they had the value of national cultural goods, as well as the Queen’s wedding dress and “ruling robes” with the accompanying parts of jewellery. The public in Serbia was informed about it through short, succinct notes in *Politika*, *Štampa* and *Pravda*. Many valuable items from this and the entire inheritance of the Obrenovićs were sold, unfortunately, through illegal transactions as well.

Чланак примљен: 28. 07. 2020.

Чланак коначно прихваћен за објављивање: 02. 09. 2020.

